

ունենար այն՝ մերձաւոր ապագայում: Բա-
նիրուն Առաջնորդն իսկ տեղեակ ըլլալով
անոր ապագայ պայծառութեանն ու մեծ
կարեւորութեանը՝ ոչ միայն բոլորովին դժ-
է անոր օտարացուցմանն, այլ և խոր կեր-
պով համոզուած է՝ թէ վերը նշանակուած
միջոցներով միայն պիտի կարենայ մնալ
յոտին իրը ազգային սեպհականութիւն մը,
և պատուաբեր և օգտակար լինել ազգիս:
Եթէ դիւրին բան չէ Երուսաղէմի մէջ այս-
պիսի տեղ մ'ունենալ, ուր ամէն ազգ ա-
մէն ճիշդ կը թափէ տեղ մը կամ սրբավայր
մ'ունենալ, մեծագումար դրամով, հետեւա-
բար շատ և շատ ցաւալի պիտի ըլլայ մեզ
անոր կորուստը: Հայ կաթողիկեայ ազգային
վարիչներուն և մանաւանդ անոնց ծայրա-
գոյն գլխոյն՝ Հոգեւոր Տիրոջ՝ կը մնայ ու-
րեմն այս ոչնչու լըջօրէն ի նկատի առնուլ,
և պարտ ու պատշաճը ժամանակին տնօ-
րինել, ըստ ամենայնի սատար լինելով
լուսամիտ Առաջնորդին, որ ոչ միայն կըր-
ցածէն աւելի գործեց, այլ և պատրաստ է
և ուժեղ աւելի եւս գործելու, եթէ բարձրա-
գունից կողմէն աջակցութիւն գտնէ: Կը
յուսանք թէ յոյսերնիս պարապ չպիտի
եղնէ:

Հ. ԲԱՐՍԵՂ Վ. ՍԱՐԻՍԵԱՆ

ԼԵՌԱՐՏԻ

ԱՆ Հ Ո Ւ Ն Ը

Եղաւ ինձ միշտ սիրելի բլուրս ամայի,
Եւ ցանկապառք՝ որ այնքան կողոնքէ
Ալքն հեռաւոր հորիզոնէն կը կտրէ:
Բայց նշտելով երբ կը նայիմ, մշտեմ մէջ
կը նշգրտեմ՝ անկէ անդին՝ միջոցներ
Անծայրածիր և լուսութիւններ գերբնական,
Ուսմանախոր անդորրութիւն, որուն մէջ
Թիչ կը մընայ որ չըստկայ սիրան: Ու երբ
Այս տունկերուն մէջ կը լսեմ մոռունի հովին,
կը բազդատեմ՝ ես այն անհուն լըռութիւն,
Այս ձայնի նկատ. ու կը յիշեմ յաւէմն ես,
Մեռած դարերն, ու կենդանին և ներկան,
Ու ձայնն իր: Այսպէս անհունի միջեւ այս
կը խեղճուի մշտածութիւնս խորասուրջ.
Ու նաւերկի քաղցը և ինձ այս ծովուն մէջ:
Թրգմ. Հ. Ա. ՂԱԽԻՅԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՊ

ՏԻՖԵՐԻՍԻ ՆԱԽԱՎԱՐՆ

(Շար. տե'ս էջ 461)

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Հ Ո Ո Վ Ս

Եթէ մէկը Հռովմը տեսնէր Գոմեոսիանոսի,
Ներուասի և Տրայիանոսի ժամանակ, ապշած
պիտի մնար հոն տիրող յարատեւ աղմուկին վը-
րայ: Ապրանքներով բեռնաւորուած կառքեր կ'եր-
թային ու կու գային ճամբաներուն մէջ, որոնք
խոնուած էին յունական, ասիական և արփո-
կական տարազներ հագած մարդիկներով: Շրջուն
վաճառողներն բարձրաձայն կը պոռային, մաս-
նաւորապէս ապխտեղէն ծախողներն ու գերեզիւ-
ճառներն, որոնք խանութներուն առջեւ ցոյցի
կը դնէին իրենց մարդկային վաճառքը և բար-
ձրաձայն կը գովաբանէին անոնց յարգը: Գերի-
ներով շրջապատուած նշանաւոր պատրիկներ՝ մե-
հաններէն կ'էլէէին ու անկէ ուղղակի կ'երթա-
յին թատրոնները, որոնք իբր ժողովարաններ
էին անառակ մարդիկներուն, այնպէս որ մարդ
մը կրնար իր կինը արձկնել՝ եթէ ատանց իր հա-
ւանութեան հոն գնացած ըլլար: Միջոցներն և
աճապարներն կը ներկայաննէին իրենց խաղե-
րը ճամբաներուն երկայնութեամբ. հովանաւոր-
ներն փսփսալով ու ծիծաղելով կը վազէին ող-
ջունելու համար իրենց պաշտպանը. դատարկա-
պորտներն կ'երթային կամարակապ սրահները՝
լսելու համար օրուան նոր լուրերը. պատրիկու-
հիներն կառքերու վրայ նստած՝ ցոյց կու տային
իրենց չքեղ զգեստները. վերջապէս մարդիկներու
դասակարգի շարունակ փոփոխութիւն մ'էր, շա-
րունակ աղաղակ մը ապշեցնելու չափ. — Իսկ եթէ
մէկը տեսնէր Հռովմը կոստանդնուսի ժամա-
նակ, բոլորովին տարբեր պիտի երեւնար ի-
րեն. զոցուած էին հեթանոսական մեհանները՝
որոնց մէջ առաջ կը կատարուէին սոսկալի խոր-
հուղներ, ամբոխն կ'ազօթէր քրիստոնէական
եկեղեցիներուն մէջ՝ որոնք բաց էին ամենուն,
և խաչի կը բարձրանար կոթողներուն ծայրը.
հրապարակախօսներն այլ եւս չէին արտասաներ
ճամբաներուն վրայ տարփական բանաստեղծնե-
րու ոտանաւորները, և ոչ միմոսներն հրապա-
րակաւ կը ներկայացնէին ամօթխածութեան վը-
նասիչ տեսարանները, և ոչ ալ կաթաւուհիներն
կը պարէին փայտեայ բամբակներու ձայնին
հնչմամբ՝ հիացնելու համար դատարկապորտ ան-
առակ պատանիները: Հռովմ միշտ աղմկալից
էր, բայց աւելի պարկեշտ. մեղաւոր կիներ մա-

քրուած էր քառութեան ջրով. ժայռը կար՝ ուրուն դէմ պէտք էր խորտակուի մարդկային չալութիւնն. քրիստոնէից ապաստանարանը կար, վէճն՝ որուն վրայ պէտք էր յենուի կաթողիկէութեան տապանակն՝ խանջ շխիշխան էր կուտ. քերը. Յուդայի առեւծն կը յաղթանակէր:

Հեթանոսներն տրտում տխուր էր պարտէին, չկարենալով այլ եւս ցոյց տալ իրենց անաւակութիւնը, և ողբալով այն երջանիկ ժամանակները՝ երբ հետեւելով իրենց հրամանատարներուն օրինակին՝ կրնային ընկղմիլ զգալական հանդըներու տղմին մէջ. Գերիկներն կ'ուրախանային՝ նախատեսելով իրենց գերութեան վախճանը, և Աւետարանը տարածողներուն ձայնն կ'ըսէր իւրենց, թէ Աստուծոորդին իր արիւնը թափեց թէ՛ հարուստին, թէ՛ աղքատին, թէ՛ ծառային և թէ՛ տիրոջ համար: — Բայց զարհուրած պիտի մընար ո՞ր տեսնէր աշխարհիս մայրաքաղաքը այն վայրկենին՝ յորում կ'ուզեմ ես նկարագրել զայն, այսինքն է չորս ամիս վըրջն այն օրէն՝ յորում վաղերիա ապաստանարան գտնէր էր Մէլանիայի տան մէջ. վասն զի բոլորովին տխրագին ու սպաից քօղով մը ծածկուած կ'երեւար իջնաբլուրը — Գաղաքն. պարտիկներու և մասնաւորապէս հեթանոսներու տուններն ամուր կերպով զոցուած էին, որոնց անդաստակին առջեւ կեցած՝ գաւազաններով գինուած գերիկներ՝ ոչ մէկու թոյլ չէին տալ անոնց մօտենալու: Նշանաւոր ընտանիքներու բնակած ամենէն գեղեցիկ փողոցներն՝ բոլորովին ամայացել էին, խանութներն զոցուել, և վաճառողներն այլ եւս բարձրաձայն չէին ծախել իրենց ապրանքները. մէջտեղ կը տեսնուէին միայն ատենակալներն, որոնք խալազանաւոր գերիկներէ շրջապատուած՝ իրենց պաշտօնարանը կ'երթային. իրբեմն երբեմն կը լըսուէր ողբական և տխուր երգ մը, և քանի մը փողոցներէն դուրս կ'ըլլէր թափոր մը քրմազգեստ և բոկոտն մարդիկներու, որոնք կ'երթային Աւաքեալներու Գլխաւորին գերեզմանին վրայ աղօթելու: Եթէ հարուստներու բնակած փողոցներն իրենց ամայութեամբ տխրութիւն կ'ազդէին, անդին ուսմիկն բնակած տեղերն ալ սոսկ կուէին կը բերէին մարդուս վրայ. վասն զի աւշն տեղ կը տեսնուէին գիսախողի կիներ, որոնք քաշկուտելով հետերան կը տանէին իրենց գաւակները և բարձրաձայն հաց կը մուրային, և կամ անօթութենէ նուազած գետին կ'ինկայային, պարապ տեղ կրծելով զարդի կրակուր մը: Նրբափողոցներու երկայնութեամբ պառկած միացնէր էին ամսիկ մարդիկներու կապուտակ դիակներն, որոնք մեռած էին ճամբուն վրայ, և կամ տուներէն դուրս նետուած՝ որպէս զի իրենց գաւազանը ապականութիւններով չզգաննեմ ողջ մնացածներն այն իսկ մեռածներու թիւն սյնչափ շատ էր, որ Շիրուածապետներն՝ հազով կը հասնէին զանոնք թաղելու, և անոնցմէ շատերն կը հետեւէին, և կ'ապականէին օդը՝ զարչելի արտաշնչութեամբ:

Այսպիսի զգուշի և ցաւալի տեսարաններու մէջ՝ հիւանալու բան էր թէ՛ որքան անձնուրացութիւն կը ներշնչէր հաւառքն, թէ՛ որքան քրիստոնէական կրօնքը իր գթալից հովանաւորութիւնը կը տարածէր մարդկային դժբախտութիւններու վրայ: Այսպիսի աղետալի թշուառութիւններու մէջ կը շրջէին պատկառելի պատուիրակներ, ագնուական օրիորդներ, երիտասարդ պատրիկներ, սրբազան կուսանքներ, որոնք աւստմանակեայ թողով իրենց մնաստանը՝ եկեր էին աղքատներուն ծառայելու: Ապստոկաներ և կորագրեալ ծերունի քահանաներ՝ կը մտնէին ուսմիկ ժողովրդեան տուններուն մէջ, և արհամարհելով փոխադրական անտը՝ հաց կու տային սովեակներուն, կ'օգնէին հիւանդներուն, ներկայ կ'ըլլային հոգեվարքներուն քով՝ օգնելով կրօնական պէտքերուն. անոնցմէ շատերն իրենց զիրենք Գլխութեան — Մեծաթիւքներ ընելով՝ կը թաղէին զարշահոտ դիակները, և իբրեւ ճշմարիտ հետեւողներ Գրիստոսի՝ աղքատին և դժբախտին մէջ կը նշմարէին զԱստուծոորդին, և կը ծառայէին Աստուծոորդուն:

Ամենէն աւելի անխնայն էր Հերոնիմոս, որ ցորեկ ու գիշեր ընտալ էր հանգչիր, և առանց իր փառաբողջութեան նշանելու՝ ամէն կողմ կը վազէր, բանի տեղ չգնելով ոչ աշխատութիւն և ոչ երկար ամաբողջութիւնը. նա բարեգործութեան հրեշտակն էր, և բարի օրինակով և իր գերազոյն ճարտասանութեամբ՝ ինքզինքը կը ներկայացնէր ուսուցիչ անձնուրացութեան և քրիստոնէական ասացելու թիւանց:

Հոգով աօկէ աւելի տխուր դարագլուխ երբեք չէր ունեցած. սոնն ու ժանտախտ բարձրաթիւք կ'անցնէին Զաւրտեանկան — Գաղգին վրայէն, և բարբարոսներու խառնիճաղանճ բազմութիւնն ալ արիասիրտ Ալլարիկոսի առաջնորդութեամբ կը մօտենար սուրբ Պետրոսի իրմիկն:

Ոնորիտ կայսրն՝ բարբարոսներու խառնա մօտենալու վայրկենէն՝ աթոռը փոխադրած էր Հուանենա՝ Գաղաքակիթեալ աշխարհէ մայրաքաղաքին շըզուլթիւնն թերեւ կը ճնշէր իր ողորմելի հոգին, թերեւս նաեւ սուրբ Պետրոսի յաշորդին մօտաւորութիւնն նախանձը կը շարժէր իրեն պէս կարճամիտ նիքնակալի մը: Վաւառներն ետեւէ ետեւ կ'ինկայային բարբարոսներու իշխանութեան ներքեւ. Հոգովայ մէջ իրենց ոյժը կը կորսնցնէին անդադրի կերպով բոլոր հին քաղաքական հաստատութիւններն. միայն հաստատութիւն մը կը յառաջադիմէր, աշխախտելի ամբողջութեամբ. աստուածային հաստատութիւն մը, որ կրցաւ ստանձն մինչեւ իսկ անհուանելի բարբարոսները: Այս հաստատութիւնն էր կաթողիկէ եկեղեցին, հռովմայական Քահանայապետութիւնն: Երբեք ու աւելի զարեւու տառապալից իրողութիւններու ժամանակամիջոցին մէջ, ինքնակալութեանն աղմուկայց պատմութեան հետ միասին կազմուել էր եկեղեցւոյ պատմութիւնն, եղբայրակցական սիրով, բարոյական ազատութեամբ և մարտիրոսներու դիցազնական համակամութեամբ. յետոյ այս սրբազան հաստատութիւնն աւելի եւս զօրացած հեթանոսութեան

դէմ ունեցած յանդուգն կոռւիւն մէջ, կոսապաշտութեան վրայ ըրած փառաւոր յաղթանակովն, և արիւնթեամբ հերետիկոսութեան դէմ կոռուելովն՝ կրցեր իր պահել ազատութիւնը, կամ լաւ եւս ըսել՝ վերականգնել հնչման տակին, յորում զայն դրեր էին հրամայող բռնակալներն։ Կայսրը, ներքո ամայի և լուռուսման՝ պալատն այլ եւս օրէնքներ չէր տար աշխարհի, և ոչ իսկ մէկն այլ եւս կը հնազանդէր իր գէնքերուն զօրութեան։ Բայց վատիկանի ծեղունիներուն զողողշուն ձայնն կը թռչէր քաղքէ քաղք, և քաղաքակրթիկ կրօնքն օրըստօրէ՛ զարգանալով՝ հռովմէական լեզգոններուն պէս կը զօրանար։

Ոնորիոսի զօրքերն Ստիլիկոնի առաջնորդութեամբ ցիրուցան ըրեր էին բարբարոսները, մզելով զանոնք մինչև փլորեցախոյ պարիսպներուն տակ։ Բայց այս վերջին յաղթանակն եղաւ հռովմայեցի ապերշնիկ և քաջ զօրավարին, որ յետոյ իր արդեանց փոխարէն իբր վարձք ընդունեցաւ ամօթալից ապերախտութիւն մը։ Բայց չկայ նոր բան մը արեգակնակ տակ, բայժ է թագաւորներուն իմաստունն։ Մարդկային չարութիւնն միշտ հարուածներ է այն անձնաւորութիւնները՝ ուրոք կրցած են վեր բարձրանալ մտքի սովորական սահմանէն։ Սկիպիոն՝ իբր վարձ իր քաջութեանց՝ կորսնցուց հռովմէական լեզգոններու հրամանատարութիւնը։ Մարիոս՝ կարծեղոնի աւերակներուն վրայ նստած՝ կու լար Հռովմի ապերախտութիւնը։ Ստիլիկոն՝ իբրեւ վարձ բարբարոսները վանելուն՝ զոհ եղաւ։ Ոնորիոսի արքունեաց խարդախութիւններուն։

Ալարիկոս անսովոր վեհանձնութիւն մը ցոյց տալով՝ զայրացաւ իր քաջ թշնամոյն մահուն վրայ, ու նորէն դէպ ի Հռովմ վազեց։ Կը պատմուի թէ Ալարիկոս պատասխանած ըլլալ բարեպաշտ կրօնաւորի մը՝ որ իրեն կ'աղաչէր թէ իր բարբարոս զօրքերովն ոտնակոխ չընէ մարտիկոսներու արհեստով թընուած երկիրը։ «Զօրաւոր ոյժ մը կը մղէ զիս դէպ ի Հռովմ, և նոր հրողաւոր ձայն մը կ'ըսէ ինծի։ Գնա՛ կործանէ՛ հպարտ քաղաքը»։ Հռովմայեցիներն թշնամոյն մօտենալէն սարսափած ու շուարած՝ չէին պատրաստուիր զիրենց պաշտպանելու։ Երբհասաւ աղետալի արկածի մը նախազգացումն իր ջլատէր իրենց վաղեմի զօրութիւնը։ Քրիստոնեաներն ալ այս արշաւանքը կը համարէին իբր աստուածային սուգայի պատիժ մը։ Հեկատոններն յիշելով Հնդերասմայներուն՝ գուշակութիւնները, կը կարծէին թէ Հռովմի վերջին օրն հասած է։ Այն միջոցին Ալարիկոս փոյ գետէն անցաւ Կրեմոնայի մօտ, և դէռ աւելի առաջ՝ երթալով փախմունեան ծաղկով, անցաւ նաեւ Հաւանանան, առանց կարեւորութիւն տալու Ոնորիոսին, որ հոն փախուած մնացեր էր իր արքունիքով։ և չուզելով անմիջապէս Հռովմի վրայ յարձակիլ՝ քաւական համարեցաւ հեռունս պաշարել զայն, սպասելով

որ սովն ստիպէ անձնատուր ըլլալու։ և իրաւքնէ՛ շատ չանցաւ՝ սովն ու ժախտախտն քիչ ժամանակէն սոսկալի նեղութեան մէջ ձգեցին հռովմէական զօրախտ քաղաքացիները։

Որ մէկ՝ որ մոռեալներու թիւն սովորականէն աւելի եղած էր, Տիբերիոսն անդին գտնուող համբաներու միջոցի կ'անցնէր թափօր մը և կ'երթար սուրբ Պետրոսի Տաճարը։ այս բարեպաշտ թափօրն կը բողկանար պատրիկուհիներէ, կուսանքներէ և տղաքներէ։ ամենէն առաջ կ'երթար Մարկեդա, հռովմայեցի հարուստ պատրիկուհին, որ աշխարհէ հրաժարելով՝ Վենիսիին մէջ ունեցած իր տունը՝ վերածեր էր Կուսանաց վանքի մը։ Իրմէն անմիջապէս վերջ կու գային սպիտակագետն քոյրերն՝ դէմքերին ծածկած հերմակ քօղով մը։ յետոյ կու գային պատրիկուհիներն և որբեւարիներն, վերջը պատրիկուհի օրիորդներն՝ մազերին պսակուած հերմակ վարդերով և գլուխն ծածկուած կապտօգոյն քօղով մը, իսկ ամենէն վերջ տղաքներն։

Բարեպաշտ կիներն կը քալէին աչքերին վար առած և մաքերին առ Աստուած դարձուցած, իրենց հոգին բոլորովն թողուցեր էր երկրիս, այնպէս որ բաց ի պատրիկուհիէ մը և պատրիկուհի օրիորդէ մը, իրենցմէ ոչ ոք տեսաւ երկու մարդիկները՝ որոնք գետին պսակած՝ հոգեվարքի մէջ էին։

Այդ երկու զօրախտներու տեսքն սարսափ կ'ազդէր մարդուս վրայ, անդամներն ուռած էին, և դէմքերին սեւ պալարներով բծաւորուած իրենց ապակենման աչքերով, և սեղմուած բուռերով՝ իբր անշունչ արարածներ կ'երեւէին, և միայն խղճով խորդիկ մը կը յայտնէր որ անոնք նուաղած էակներ են։

Թափօրը թողլով՝ պատրիկուհին ծուռ ըրաւ այդ հոգեվարքներէն մէկուն քով, և զգուստրին յաղթելով՝ քրիստոնէական արիաստրութեամբ մը վեր բարձրացուց անոր գլուխը։

Կապտաւոյն քօղով ծածկուած օրիորդն ալ իսկոյն եկաւ պատրիկուհւոյն քով։ ոչ ոք պիտի կարենար ճանչնալ, թէ ասիկալ սնգուրուած դէմքով, ուրած մազերով, մետաքսեայ գգեստեւումով՝ Վաղերիան է։ և սակայն չունեցաւ նա իր բարեպաշտութեան արիաստրութիւնը, ու սարսափահար ետ քաշուելով՝ զոչեց։

— Մելանիա, մարք իմ, այդ մարդն ժախտախտէ բռնուած է։ Այլ, մի՛ ենթարկեր թանկագին կեանքդ փոխադրական ախտին։

— Եթէ կեանքս վտանգի չենթարկեմ՝ զայն կորսնցնելու երկիւղէն՝ այն ստեւն ասիկայ ալ եւս թանկագին չըլլար, պատասխանեց Մելանիա։ յետոյ աչքերը չորս կողմը դարձնելով՝ աւելցուց ցաւագին ձայնով։ Աստուած իմ, միջոց մը ցոյց տուր՝ որով կարենամ Թաբեթայի³ հիւանդանոցը փոխադրել այս զօրախտները։

— Հոս մէկը չկայ, բւսա՛ Վաղերիա՛՝ չորս կողմը նայելով։

1. Aruspicio.

2. Աւալու կը խօսի Ս. Հնդոնիմոս այս հիւանդանոցը կանգնող պատրիկուհւոյն վրայ։ Ամենէն առաջ ինքն եղաւ, որ հիւանդանոց մը կանգնեց այն հիւանդ-

ներուն համար՝ որոնք պատած կը մաշին համբաններն վրայ, որպէս զի կազմուէր այդ խեղճերուն անդամները սովէ և հիւժիլ հիւանդութիւններէ։ — Ս. Էկրոմ. թղ. 10.

— Ահա տարիկ մա՛րդ մը, գոչեց Մելանիա՝ մատնանքի ցուցնելով պատառոտուն զգեստով մէկը, որ դէպ ի այս կողմը կու գար։

Ատիկայ Սարգիսն էր, որ պատրիկուհին տեսնելով՝ յանկարծակի կանգ առաւ։

— Եղբայր, ըսաւ իրեն Մելանիա, օգնէ այս դժբախտներուն, և ես առատօրէն կը վարձաւորեմ գրեց։

Սարգիս չպատասխանեց, և մինչդեռ ժանտախտաւորներէն մէկը իր թեւերուն վրայ բեռնաւորելու մօտ էր, յանկարծ վրայ բերաւ Մելանիա։

— Բարեկամ, ես չեմ ուզեր որ վարձատրութեան սիրոյն համար կանխք վստահօք մէջդ դնես. մտածէ որ այս ազերկանիկը ուսերուդ վրայ առնելով կրնաս դու ալ ժանտախտէ բռնուիլ։

— Ինծի տալիք վարձատրութիւնդ աղօթատեսիլուն պահէ. ես Գթութեան—Մեռելաթաղ եմ, պատասխանեց Սարգիս խիտ կերպով։

Այս խօսքերը լսելով՝ պատրիկուհին խորին յարգանքով մը ծնեցաւ այդ պատառոտուն թզգետով ծերունոյն առջեւ, Մեռելաթաղներու ընկերութիւնն ամենուն յարգանք կ'ազդէր, վասն զի համարմբութիւն մ'էր ամէն զատկապրօքի վեարժանաւ մարդիկներուն, որոնք իր քրիստոնէական եռանդեամբ կը թաղէին մեռեալները. հարուստն եղբայրակցական սիրով կը միանար աղօթատեսիլ հետ, ազնուականն ռամկիւն հետ, և անկէ վերջ ոչ ոք այլ եւս կը նայէր վիճակի գանազանութեան։

— Ո՛ր պէտք եմ տանիլ, հարցուց Սարգիս, դիակը գետնէն վերցնելով։

— Փաբիդայի հիւանդանոցը, ո՞վ հայր, պատասխանեց Մելանիա, և յետոյ Վաղերիային դառնալով՝ ըսաւ։

— Իսկ ալ մեր ետեւէն եկուր, ո՞վ դուստր։

— Դո՛ւ այս խեղճն, վրայ բերաւ օրիորդն մատովը ցուցնելով միւս հոգեվարքը։

— Հղբէն կը դառնամ գանիկայ ալ առնելու, աւելցուց Սարգիս։

— Բայց մինչեւ դարձը կրնայ մեռնիլ, քովը առանց ալօթող հոգի մը գտնուելու, պատասխանեց Վաղերիա։

— Իս ուզեր գթութեան գործէ մը զրկել գրեց. ուստի դու կեցիր հոս, մնաց ի՞նչ տանէն կը դառնաք, ըսաւ Մելանիա՝ հեռանալով անկէ։

Վաղերիա միայնակ մնալով՝ իր ուսերուն վրայ ծածանող սպիտակ քողը հանեց վրայէն, և զայն ծալելով՝ դրաւ հոգեվարքի զլեռնե տակ, և յետոյ ծուրը դրաւ անոր քով։ Քրիստոնէական գթութիւնն չէր կրնար ասկէ աւելի յուզել տեսարան մ'ընծայել. օրիորդն յաղթելով իր բնական դժկամակութեան՝ վարդապատկ մտքերով և ծնրազիր՝ կ'աղօթէր այդ այլազունուած ժանտախտաւորին քով։

Երկու մարդիկ հեռուէն նշմարելով այս տեսարանը՝ քայլերիկն արագեցին, և անոնցմէ մին յուզուած ձայնով՝ ըսաւ միւսին։

— Հերոնիմոս, ե՞թէ չեմ սխալիւր, այդ գործ վագութ կոչան Վաղերիան է։

— Բայց Մելանիան ինչո՞ւ իրեն հետ չէ, պատասխանեց Հերոնիմոս խօսելով ինքիւրեն։

— Ի՛նչ կ'ընես հոս, քոյր, հարցուց Դեկոս, որ Հերոնիմոսէն առաջ հասեր էր օրիորդին քով։ Վաղերիան ցնցուեցաւ, գոյնը նետեց, յետոյ ոտքի ելլելով պատասխանեց։

— Կ'աղօթեմ այս ազերկանիկին համար որ հոգեվարքի մէջ է։

« Դու հրեշտակ մ'ես, և ես գրեց ճանչցայ » ըսելու վրայ էր Դեկոս, բայց չհամարձակելով Հերոնիմոսին առջեւ գովեստ խօսիլ օրիորդին վրայ՝ լռեց։

— Իսկ Մելանիան ո՞ր է, հարցուց Հերոնիմոս, օրիորդը հոն միայնակ տեսնուելու վրայ զարմացած։

— Վաղերիա համառօտիւ պատմեց՝ թէ ինչպէս պատրիկուհին հետաքցեր էր իր քովէն՝ հոգեվարք մը փոխադրել տալու համար հիւանդանոցը։

Հղբն միջոցին Դեկոս հոգեվարքին վրայ ծռած՝ մինչդեռ գանիկայ իր ուսերուն վրայ առնելու մօտ էր, յանկարծ Վաղերիա զարհուրած՝ գոչեց։

— Եղբայր, ատիկայ ժանտախտաւոր է։
— Ինչո՞ւ կը վախես, ո՞վ օրիորդ, Դեկոսն Մեռելաթաղէն է, և ամէն օր փոխադրական արխով վտառքին կ'ենթարկէ ինքզինքը, վրայ բերաւ Հերոնիմոս։

— Մեռելաթա՛ղ, ըսաւ Վաղերիա, և լի զարմացմամբ աչքերը տնկեց այն երիտասարդին վրայ՝ զոր այնչափ անգամ ծաղրած ու նախաւորած էր։

— Շուտ ընենք, աւելցուց Դեկոս՝ ճամբայ ելլելով, և Հերոնիմոս ու Վաղերիա հետեւեցան իրեն՝ փաբիդայի հիւանդանոցը երթալու համար։

Այս հիւանդանոցը շինել տուած էր բարեպաշտ տիկին մը նախ ամէն տեսակ հիւանդներուն համար, յետոյ փոխադրական արխի ժամանակ կը ծառայէր ժանտախտէն բռնուողներուն, որոնց քով ներկայ կը գտնուէին բարեպաշտ պատրիկուհիներ։

Հոգեվարներով լեցուած խոշոր սենեակները տեսնելով՝ Վաղերիայի սիրուն սոսկիներուն ըսաւ բախեց, և չհամարձակելով ներս մտնել՝ մնաց ընդարձակ սրահի մը դրան սեմին վրայ, աչքովն հետեւելով Հերոնիմոսին և Դեկոսին, որոնք նոյն պահուն հոգեվարքը կը հանգչեցնէին անկողնիկի մը վրայ։

Քիչ եւ վերջ՝ Մելանիա գալով օրիորդին քով իմացուց իրեն, որ հիւանդներուն քով սպասողներն սակաւաթիւ ըլլալով՝ ինքն կ'ուզէ հիւանդանոցը մնալ, որպէս զի թեթեւցե՛ղ յոգնած պատրիկուհիներուն աշխատութիւնը, որոնք շունչ առնելու վայրկեան մը չունէին, բոլորովին զբաղած ըլլալով բազմաթիւ հիւանդներով։

— Իս ալ քեզի հետ կը մնամ, պատասխաւնեց Վաղերիա։

— Ի՞նչ եւս կրնայ դիմանալ աշխատութեան և այս տեղոյն զարահոտութիւններուն, վրայ բերաւ Դեկոս, որ Հերոնիմոսին հետ ամբիջաւ պէս հոն հասնելով՝ լսած էր օրիորդին խօսքերը։

— Դիմ ուր որ կը կանչէ գրեց Մեռելաթաղի

պարտքը, և թող որ Վաղերիան ողորմութեան գործ մը կատարէ։ Այս տեղոյն գարշահոտութիւններն պիտի մարգրեն իր հոգին։ աստուածային բարութիւնն կը հսկէ բարերար արարածներուն վրայ, ըսաւ Հերոնիմոս խիստ կերպով։

Դեկտս չհամարձակելով ընդդիմաբանել՝ լռիկ մնչիկ էլաւ գնաց հիւանդանոցէն, և ճամբուն վրայ տեսաւ Սարգիսը՝ որ մտածկոտ կեցեր էր տան մը անկիւնին կոթնած։

— Խեղճ ծեր, իր նաւակ թողոց՝ տեսնելով որ այլ եւս ճամբորդող չկայ, և հիմայ թերեւս ապրելու բան մը չունի, ըսաւ պատրիկն ինք իրեն։ յետոյ նաւավարին մօտենալով՝ աւելցուց։

— Սարգիս, իմ տունս եկուր, այս երկրորդ անգամ կ'աղաչիմ քեզի, և այսպիսի տառապալիք ժամանակն մը մէջ փոխադարձ կ'օգնենք իրարու։ — Հնորհակալ եմ, պատրիկ, պատասխանեց Սարգիս։ և տհաճած իր խոկումէն ցրուելուն վերայ՝ արտառնալով հեռացաւ անկէ։

— Այս մարդուն ամբարտաւանութիւնն իր խելճութեան չափ մեծ է, ըսաւ Դեկտս՝ առնուելով իր առաջարկը մերժելուն վրայ։ և ճամբան առաջ տալու պիտի ի այն տեղը, ուր սողորմութիւն ունէին հաւաքուելու Գթութեան—Մեռելաթաղներն։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ՊԱՄՍԱՔԻՈՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Վաղերիա շատ փոխուած էր այն տանէն ի վեր՝ որ գտած էր իրեն համար Մելանիայի պէտ գործողաութի մայրագիր մը, Ասելլայի պէտ բարեկամուհի մը, և Հերոնիմոսի պէտ ուսուցիչ մը՝ որ իրեն կը խօսէր գերագոյն ճարտասանութեամբ Աստուծոյ մը վրայ, որ մինչեւ այն ժամանակ իրեն անծանօթ էր։ Բարեպաշտ պատրիկուհոյն քով անցուցած կեանքն իրաջնէ անտանելի պիտի երեւնար Վաղերիային ուրիշ ժամանակներու մէջ, բայց փշալից ճամբայէ մը անցնելէ ու այնչափ նախատիք և անօթութիւն կրելէն վերջը՝ Մելանիայի տունն իրեն համար խաղաղաւէտ ապաստանարան մը կը թուէր, ուր կրցեր էր հանգչիլ, և կամայ կամաց ենթարկուիլ այն ազդեցութեան՝ զոր պատրիկուհոյն անոյշ և միանգամայն ազդեցիկ բնաւորութիւնն կը գործէր աւանդուն վրայ։ Ցետոյ կրկին տեսած էր Դեկտոսը, և այն երիտասարդն որ ուրիշ անգամ իրեն ծաղրածութեան աղաքկալ եղած էր, հիւն և աղքատ ընտանիքի մը այն միակ վերջամասցն, որ հարստութիւն չունենալով գերազանց համակամութեամբ մը կը կրէր խելճութիւնը, հիմայ հիւանդուն կ'աղաղէր անոր վրայ։ և բաղդատելով Մելանիայի ու Ասելլայի առաքինութիւնները իր անցեալ կեանքին հետ, ինքզինքը շատ նուաւստ կը կարծէր Հերոնիմոսին առջեւ, որուն կը փափագէր յարգի ըլլալ և կը վախէր արհամարհանալէ։

Վաղերիայի կեանքն եթէ ոչ երջանիկ՝ գոնէ խաղաղաւէտ պիտի անցնէր, եթէ Մարկելոսի

լուսթիւնն և բացակայութիւնն զինքը յարատեւ շտրտեցնէին։ ասկէ զատ կը մտածէր նաեւ Միւլսը, որու մասին այլ եւս լուր մը չունէր, և այս ծանր մտածութիւններուն վրայ կ'աւելնար նաեւ ժանտախտին վախը, որ օրէ օր մեծապէս կը զայրանար։ Այն իրեն համար միայն կը վախէր, վասն զի անձնասէր չէր, այլ մանաւանդ իր բարեկամներուն համար, զորս անկեղծութեամբ և բոլոր սրտով կը սիրէր։ Հիւանդանոցէն դառնալէն վերջը՝ ուր տեղ Մելանիայի, Ասելլայի և ուրիշ շատ պատրիկուհիներու օրինակին հետեւելով՝ անկեղծ ծառայէր էր ժանտախտաւորներուն, իրիկունը անկողին կը մտնէր միտքը այլայլած՝ սըրտամաճիկ տեսարաններու յիշատակով, և առաջ գոցելու աշքերը քնով՝ դողալով կը մտածէր թէ վայրկեան վայրկեան կոնային իր բարեկամներին զոհ երթալ ժանտախտին։ Այս մտածութեան վերայ պաղ քրտինք մը կը թրջէր իր անդամները, և քիչ ժամանակէ ի վեր սովորած աղօթիչներուն զօրաւորութեան վրայ վստահութիւն չունենալով՝ գառնանքի մէջ կ'իկննար։ Ցետուհի տառաւոր՝ յոգնած գիշերային հսկումէն՝ կանուխ կ'ելլէր անկողնէն, և իր բարոյական ուժասպառութիւնը ծածկելով՝ Մելանիային հետ միասին կ'երթար ֓ափրկույի հիւանդանոցը, և հոն կ'անցնէր ամբողջ օրը, ներկայ գտնուելով հիւանդներուն քով անխոնջ եռանդով, այնպէս որ ամէնքն ալ կը զարմանային այն ծաղկահասակ պատրիկուհոյն վրայ, որ բանի տեղ չգնէրով իր յոգնածութիւնը և ժանտախտին վտանգը՝ բնաւ չէր հանգչեր, երբեմն վազելով հոգեվաթիք մը քով՝ անոր ցամաք շրթներէն թրջելու համար յետին վայրկեանն մէջ, և երբեմն նեցուկ ըլլալով քիչ մ'առողջացած հիւանդի մը, որ կը սկսէր քալել դողողուն քայլերով (որ մը՝ ուրիշ շատերէն զոտ՝ զոցեր էր նաեւ բարեպաշտ աղկան մը բիբերը, որ իր կենաց ապրիլին մէջ մեռնելով՝ հոգին աւանդած էր Աստուծոյ, ուրախացած աշխարհէն ելելուն վրայ՝ իր կուտական ճերմակ զգեստով, ժպտելով հրէշտակներուն՝ որոնք կը հիւսէին իրեն անթառամ չուշաններով պոսակ մը։ Ծուրն դրած այդ մեռելին սնարին քով, Վաղերիան կը նախանձեր անոր վրայ, որ իր կենսաք թողուցեր էր՝ առանց ճանչնալու անոր առաքալանքները, և ծաղկապիտ համաժամեմ, բայ մը կտրել անցնելէն վերջը, կը հանգչէր հոն՝ ուր չէին կոնար հասնիլ դժբախտութիւններն։

— Երանի՛ մեռելներուն, որոնք ի Տէր ննջեցին։ Երանի՛ անոնց՝ որոնք առաքինապարկ կենքք մ'անցընելէն վերջ՝ իրենց հանգիստը կը գտնեն Յաւիտեանականին ծոցին մէջ, կը գոչէր Վաղերիա՝ աշքերը անկելով մեռելին մոմի պէտ ճերմակ դէմքին վրայ։

— Երանի՛ անոնց՝ որոնք երկրիս վրայ լալէն վերջը՝ կը ծիծաղին երկնքի մէջ։ Երանի՛ այն հոգիներուն, որոնք դիւրաբեկ նաւակներու պէտ մարդկային վշտերու կոհակներուն վրայ տատանուելէն վերջ՝ կը գտնեն փրկութեան յաւիտեանական նաւահանգիստը, ըսաւ Մելանիա, որ նոյն վայրկեանն վրայ հասնելով՝ լսեր էր օրորողին բացազանչութիւնը։

Վաղերիա խանդաղատանքով սեղմեց պատրիկոսէայի ձեռքը, որ հրաւիրեց զինքը մէկտեղ Պաժմարքիոսի տանարն՝ երթալու, ուր նոյն օրը պիտի հաւաքուէին հաւատացեալներն՝ աղօթելու համար Աստուծոյ, որուն բարկութիւնն զարհուրելի կերպով կը ծանրանար հոռովմէական ժողովրդեան վրայ:

Երկու կիներն միասին գնացին Ալեանիսիան լեռան նսեմաստուեր ճամբաներէն, և եկեան բլրէն անցնելով՝ հասան Սկարեան բլրակը: Պամմա քիոս սինկղիստին շինել տուած եկեղեցին պարզ և անպաճոյճ տեսք մ'ունէր, և անոյշ տրամուծութիւն մը կ'ազդէր վշտացեալ հոգւոյ մը վրայ. կարծես թէ աղօթքի համար սահմանուած այս տեղեւոր վարժութիւն աւելի եւս հնչուն և հանդաւան կերպով կը բարձրանային վշտացեալներուն հեծեծանքներն զէպ ի Աստուծոյ զահոյքը, որ ամէն վէրքի համար բալասան մ'ունի, ամէն արցունքի համար սփոփանք, որ չ'արհամարհէր իրեն դարձող զղջացած և խռարած սիրտ մը:

Քրիստոնէական եկեղեցիներն շինուած էին այն արքունի ապարանքներու ոճով, ուր կը հաւաքուէին հեթանոսներն իրենց գործերը մանր քննելու համար, և ահա ասէկ առած են իրենց պապիկոյ (արքունական) յորջորջումը: Հռովմի առաջին եկեղեցիներն շինուած էին առանձնացած տեղերու մէջ, հետո աղմուկէ, զատուած ուրիշ շէնքերէն, յարմար՝ աղօթելու և խոկալու: Մէջտեղի խմբաբանին խորը կանգնուած էր աւագ խորանն, որ մարմարոտնէ սեղան մ'ը չորս սիւնակներով՝ որոնց վրայ շրջապատուած էր ամպհովանի մը:

Լուսաբաններն եկեղեցւոյ մէջ աղդին անդին ցրուած՝ հաւատացեալներուն նստելու տեղերը ցոյց կու տային, և զանգակով աղօթքի նշան տալու վրայ էին, երբ Մեկանիս և Վաղերիա մտան եկեղեցին:

Վաղերիա ծուրը դրաւ սեան մը քով, և ձեռնամած ու աչքն զէպ ի աւագ խորանը դարձուցած՝ սկսաւ աղօթել Մարիեղոսի և իր բարերարներուն համար:

Նոյնպէս Մեկանիսն ծուրը դրաւ օրիորդին մօտ, և գլուխը մինչև գետին խոնարհեցնելով՝ իրկովմեցաւ շերմեռանդն աղօթքի մէջ:

Միևուրեւ երկու կիներն այսօրն շերմեռանդութեամբ կ'աղօթէին, լուսարար մը՝ աղու մը հետ միասին՝ անցաւ Վաղերիայի մօտէն և առաջ գնաց. բայց հետը եղողն՝ որ ճիշդ տղու մը իրապարհաբ ունէր՝ զարմացական բացազանչու կերպ մ'ըրաւ, և դողդաղով կոկնիեցաւ սեան մը, որպէս զի գետին չինկնայ. խեղճ Միլոս: Այդ վայրենիին ինքզինքը երազի մը խաղալիկ կը կարծէր, և ճերմակ գգեստի մէջ ամփոփուած այն անփոյն օրիորդն՝ իրեն կ'երեւնար իբր իր տիրուհոյն ուրուականը:

Այն պահուն քահանայն՝ ծուրը դրած աւագ խորանին առջև՝ սաղմոսի մը առաջին տունէրէ կ'երգէր, զոր հաւատացեալներն կը կրկնէին

խմբովին. երգն ողբի մը պէս լալագին էր ու տխուր. և իսկոյն որբեւարիններու և որբերու հեծուծիւն կը լեցնէր հոգին գերազոյն տխրուած թեամբ: Ամէնքի կ'աղօթէին շերմեռանդութեամբ, վասն զի երբ մարդ այլ եւս չի յուսար մարդու վրայ, այն ատեն դժբախտութիւնէն ստիպուած կը դառնայ առ Աստուած, որուն վրայ չէր մտածեր յաղորդութեան օրերուն մէջ. ամէնքն կ'աղօթէին՝ բաց ի Միլոսէն, որ շուտաւ աչքերով կը դիտէր Վաղերիան, և չէր համարձակիր շարժիլ՝ վախնալով որ կարծուած տեսիլն կ'աներուութեանայ:

Աղմոսն աւարտելով՝ քահանայն օրհնեց բազմութիւնը, յետոյ հաւատացեալներն աղօթքով սրբացած, և հաւատով և յուսով զօրացած՝ դուրս ելան Աստուծոյ տունէն:

Երբ Վաղերիա Սկարեան բլրակէն դանդաղաբայլ վար կ'իջնէր, յանկարծ հեծեծանք մը լսելով՝ ետեւը դարձաւ, և իսկոյն ուրախութեան աղաղակ մը հանեց՝ տեսնելով հոն իր հաւատարիմ թգուկը՝ որ հեւալով իրեն հետէն կու գար, և անբացատրելի գհուութեան ձայնով մը՝ կը գոչէր:

— Վաղերիա՛, տիրուհիդ իմ, վերջապէս նուրէն կը գտնու՞ գտե՞ս:

Վաղերիայի սիրտն ճնաց ուրախութենէն՝ տեսնելով իր սիրելի թգուկը. և սատարիկ յուզումէն չկրնալով խօսք մը արտաբերել, ձեռքը երկնցոյց անոր և յետոյ նորէն ինքիքեն գալով աւելցուց.

— Միլոս, հաւատարիմ ծառայող իմ, կարծելով թէ դու մեռած ես՝ կ'ողբայի գտե՞ս:

Թգուկն ուրախութենէն աչքերէն վազած արցունքները չորցնելով՝ պատմեց թէ ինչպէս մահացու թալուկի մը բռնութեամբ՝ քնկած մնացեր էր կապեալ—Կրան շրջակայից մէջ, և սակայն լռեց իր զգայազրկ բլլալուն իսկական պատճառը: Յետոյ խօսեցաւ այն բարեպաշտ քահանային ուղղործութեան մասին, որ զինքը տարեր էր Սկարեան բլրակը, ուր պառկած մնացեր էր երկար ատեն ուղեղային տենդ մը բռնուած. վերջը աւելցուց թէ նորէն առողջութիւնը գտնելով, գնացեր էր կղեմնետիս Պետրոսիս պատրիկոսէայի տունը, ուր իրեն ըսեր էին՝ թէ Վաղերիան Հռովմէի վախներ է:

— Այն օրէն ի վեր, շարունակեց Միլոս, յուսահատութիւնն տիրեց օրտա վրայ. նեղութիւնս այնչափ սատարիկ էր՝ որ կրկին բռնութեամբ հիւանդութենէն, և մինչև հիմայ շատոնց մեռած պիտի ըլլայի, եթէ չըլլային քահանային մխիթարական խօսքերն և շարունակ քովս կեցած վրաս տարած հոգ ու խնամքն: Այսօր եկեղեցի գնացեր էի աղօթելու համար բարեպետին Աստուծոյ, որպէս զի զեզկ կրկին գտնել տայ իմին: Ամեն նախալն լսեց աղօթքիս, և ահա եկեղեցի մտնելու պահուս՝ անմիջապէս տեսայ զեզկ հոն. սկիզբէն չհաւատացի աչքերուս, բայց յետոյ քալեալս ատենդ բոլորովին ճանչցայ զեզկ:

— Բարի տրարած, ըսաւ Մեկանիս յուզումով, ասէկ վերջ այլ եւս չես թողոր քու տիրուհիդ: Միլոս զէպ ի պատրիկոսին դարձաւ, որպէս զի շնորհակալ ըլլայ իրեն, և զարմանքն մեծ

եղաւ, տեսնելով որ ասիկայ այն պատրիկուհին է, որ ուրիշ անգամ իրեն բնակութեան տեղ առաջարկեր էր իր տանը մէջ:

Վաղերիա և Մելանիա սկսան նորէն ճամբարնին շարունակել, Միլոսն ալ իրենց հետեւէն կերթար քիչ մը հեռուէն: Երբ կոստանդինոսի յաղթական կամարին քով հասան, Մելանիան կանգ առաւ և իր որդեգիր ղստեր դառնալով՝ ըսաւ անոր.

— Ես հիմար դէպ ի նսկուիլեան լեռը պիտի երթամ. երէկ հիւանդանոցին մէջ խեղճ կին մը մեռնելէն առաջ՝ ինծի յանձնեց իր որբերը, որոնք դեռ հոն կը գտնուին: Եթէ ճամբուն երկայնութիւնն քեզի փնտս չի տար՝ դու ալ հետս եկուր, ապա թէ ոչ՝ Միլոսին հետ կրնաս դառնալ մեր տունը:

Վաղերիան թէ և յոգնած էր, բայց ուզեց ընկերանալ պատրիկուհւոյն, և ահա երկուքը միասին ճամբանին առաջ տարին դէպ ի նսկուիլեան լեռը. բայց երթալու ատեն՝ սրտերինն ստտիկ կը յուզուէր այն ցաւազգին տեսարաններուն վրայ, որոնք կը ներկայանալին իրենց աչքներուն. վասն զի երբեմն կը տեսնէին Մեռնալթաղներու տխուր ընկերութիւնն մը, որոնք սեւ ըզգեստներ հագած՝ կը տանէին պատգարակ մը, որուն մէջ պառկեր էր դիակ մը մեռելի պատանքի մը մէջ պլլուած, և երբեմն կը հանդիպէին կիններու, մանկիկներու, պատառոտուն հազուստով ծերունիներու, որոնք լալով հաց կը մուրային և կամ օգնութիւն կը խնդրէին հոգեվարքի մը համար: Մելանիան կ'ուզէր այնչափ խեղճութեանց առջեւն առնել, բայց ձեռքէն եկածն միայն ընելով, վայրկեանի մը մէջ պարպեց դրամով լեցուն քսակը, զոր քովընտի կախեր էր:

Երկու բարեկամուհիներն նսկուիլեան լեռան շատ ճամբաները արդէն կտրեր անցեր էին, երբ յանկարծ Վաղերիա կանգ առնելով՝ մատանախիջ ցրցուց պատրիկուհւոյն՝ հեռուէն տեսնուող հոյաւկապ տուն մը, և յետոյ դողդոջուն ձայնով ըսաւ անոր.

— Ահաասիկ կղեմենտիա Պետրոնիա պատրիկուհւոյն տունն. ահա այն տեղն՝ ուր ես ծնածուեցայ:

— Այ՛ մտածեր անցեալին վրայ, ո՞վ դուստր, և ներէ զքեզ թշնամաւորդին, պատառախանց Մելանիա:

Վաղերիա լռեց, և կնճած յօնքերով ու դրծհեայ նայուածքով՝ մօտեցաւ պառաւ պատրիկուհւոյն տանը:

Այն վայրկեանին կղեմենտիա Պետրոնիայի տունն անբնակ կ'երեւէր. սիւնազարդ գաւթին դուռն այնպէս մը բաց էր՝ որ կարելի էր տեսնել կամարակապ սրահը, և գաւթի սիւններէն մէկուն վրայ կախուած էր նոճիկ ճիւղ մը, որ նշան էր, թէ հոն մեռել մը կար և կամ հոգեվարքի մէջ կը գտնուէր ժամտախտաւոր մը: Երբ Մելանիա և Վաղերիա տան առջեւ հասան, նոյն պահուն երկու գերիններ՝ հազգին կահկարասիքներով բեռնաւորուած՝ դռնէն դուրս կ'իլլէին անապարանքով, և ահուդողով չորս կողմերին

նայելով կը փախչէին, որպէս զի չտեսնուին մէկու մը:

— Մահն այս բնակարանին ալ դուռը զարկեր է, յանկարծախի վրան հասնելով յիմար պատառին իր անձնասէր վայելքներուն մէջ, ըսաւ Վաղերիա դառնութեամբ:

— Թերեւս կղեմենտիա մեռած չէ, և իր անարգ գերիններն զինքը միայնակ երեսի վրայ թողուցած են, և չուին բարեկամական ձեռք մը՝ որ իր աչքերը գոցէ, վրայ բերաւ Մելանիա՝ մօտենալով սիւնազարդ գաւթին:

— Բան մը չնկէ կրնար ընել անոր, պատասխանեց օրիորդին, որ երբեմն անկէ ընդունած նախատիքը միտքը պահած ըլլալով՝ բնաւ գտնելու չուներ կղեմենտիա Պետրոնիա պատրիկուհւոյն վրայ:

— Իր սխալիս, Վաղերիա, վասն զի մեր ներկայութեամբ կրնանք անոր վերջին վայրկեանները քաղցրացնել իրեն, վրայ բերաւ Մելանիա, տնկելով իր սեփ-սեւ աչքերը օրիորդին վրայ, որ մտածելով թէ իրեն պիտի տեսնէ զինքը ծնածող՝ զայրութիւն կը դողար:

— Այս ժամուս այդ անգութ կինն մեռած է. չե՛ս տեսներ նոճիկ ճիւղը, պատասխանեց Վաղերիա անհամբերութեամբ:

— Դուստր, քրիստոնեայ չէ անիկայ՝ որ չի գիտեր ներք թշնամանաց. ատելութիւնն չի կրնար գերգմանէն անդին անցնիլ, ոխակալութիւնն պէտք է անհետանայ հոգեվարքին սնարին քով, ըսաւ Մելանիա խիտա յանդիմանական ձայնով:

Վաղերիայի տօգոյն դէմքն կարմրեցաւ. խիղճն խաթիւն զինքը, և գուրք վեր վերցնելով՝ զոր կուրծքին վրայ խոնարհեցուցեր էր՝ պատրիկուհւոյն զինքը յանդիմանելու ատեն, ըսաւ խոնարհաբար.

— Ներէ՛, ո՞վ մայր, ներէ ինծի որ դեռ տկար և անարգ ըլլալովս՝ ոյժ չունիմ սահմելու անգուսպ կրքերս:

— Դու ներուռն կը խնդրես, և զայն կը զլանա՛ս կղեմենտիային, վրայ բերաւ Մելանիա անուշիկ կերպով:

— Աղէ՛ եկուր, շուտ ըրէ՛, օգնե՛ք պատրիկուհւոյն, եթէ մեռած չէ, և աղօթքնք անոր համար, եթէ հոգին աւանդած չէ, գոչեց օրիորդն աշխուժութեամբ:

— Որհնեալ ըլլաս, դուստր ի՞մ, ըսաւ պատրիկուհին. յետոյ օրիորդին ձեռքը սեղմելով և Միլոսն ալ հետն առնելով ներս մտան կղեմենտիա Պետրոնիայի տան դռնէն:

Շարայարեկի

ԱՇԽԱՏԱՆԻՔ

Տ Թ տ ե ս ա կ ա մ շ ա բ ա թ ա թ ի ի թ .

Tiflis, Bebutovskaya, N. 56

հատը 8 կուպէկ